

Den 15. juni 2012

Projekt vedr. restaurering og formidling af Hammershus

Naturstyrelsen har af *A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal* modtaget tilsagn om støtte på 92,5 millioner kroner til et samlet projekt, der både skal bevare og udbygge formidlingen af Hammershus.

Projektet omfatter restaurering af ruinen (28 millioner kroner), opførelse af et besøgscenter (64,5 millioner kroner) samt fritlægning af landskabet foran ruinen. Dermed skabes mere moderne rammer til at formidle Hammerhus og landskabet omkring det, samtidig med ruinens bevarelse sikres.

Baggrund

Hammershus Slotsruin er et ikon for Bornholm og samtidig et af Danmarks mest betydningsfulde historiske monumenter. Hvert år besøges ruinen af omkring 400 - 500.000 gæster¹.

En tilstandsvurdering foretaget af Kulturarvstyrelsen i 2008 dokumenterer, at der er væsentlige skader på ruinen, som bør udbedres hurtigst muligt. Enten fordi de kan medføre fare for publikum, eller fordi de medfører en accellererende nedbrydning med tab af autencitet.

Slotsgården ligger uheldigt midt i centrale sigtelinier fra Hammersholm, og forstyrrer oplevelsen af Hammershus beliggende på sin karakteristiske klippeknupe midt i et unikt landskab. Naturstyrelsen vil nedrive Slotsgården som en del af projektet.

Centerlinie fra Hammersholm, Slotsgården i forgrunden

De besøgende betjenes i dag fra Slotsgården, som rummer en lille udstilling med fokus på folkeliv på borgen i 1400-tallet, samt café, kiosk og toiletter. Faciliteternes kapacitet og formidlingens kvalitet står ikke mål med nutidens krav. Det er hovedelementet i projekt at opføre et nyt tidsvarende besøgscenter placeret nænsomt i landskabet således at sletten foran Hammershus fritlægges.

Slotsgård, udstilling, billettering, café

---

¹ Der er ikke lavet egentlige tællinger, men over 80% af turisterne angiver, at de har besøgt Hammershus. Bornholm besøges af ca. 600.000 turister hvert år. Heraf besøges Hammershus af ca. 30 – 40.000 skolelever, hvilket svarer til at ca halvdelen af landets skoleelever oplever Hammershus.

Vurdering af myndighedsforhold

Hammershus og omgivende landskab ejes og forvaltes af Naturstyrelsen. Ruinen er et fredet fortidsminde og restaureringen vil blive udført i et tæt samarbejde mellem Naturstyrelsen og Kulturstyrelsen.

Ruinen og området omkring er omfattet af en fredning efter naturbeskyttelsesloven. Det foreslåede besøgscenter ligger uden for denne fredning.

Nedrivning af Slotsgården kræver en nedrivningstilladelse, som gives af kommunen. Slotsgården er ikke fredet eller bevaringsværdig.

Opførelse af et nyt besøgscenter vil blive placeret uden for eksisterende beskyttet natur, fredning efter naturbeskyttelsesloven og strandbeskyttelseslinie. De forhold der skal tages hensyn til ved anlægget er:

- Der er tale om et kulturarvsareal, hvilket indikerer, at der er ikke-registrerede fortidsminder i området, som kan blive synlige ved de arkivalske og arkæologiske undersøgelser forud for anlægget. Kommunen er myndighed på dispensationer for beskyttelseszoner om fredede fortidsminder.
- Projektet ligger i kystnærhedszonen, og derfor skal der foretages en vurdering af påvirkningen i forhold til kystnær beliggenhed. Det er Naturstyrelsen som er myndighed.
- Der skal udarbejdes lokalplan for p-plads og besøgscenter, samt et kommuneplantillæg. Kommunen er myndighed.
- Der skal ske en konsekvensvurdering i forhold til habitatområdet.

Det er Naturstyrelsens umiddelbare vurdering ud fra den nuværende viden, at projektet kan realiseres. I givet fald, skal der som led i detailplanlægningen være en nøje gennemgang af placering i forhold til gældende beskyttelseslinier, med mulighed for justeringer i forhold til disse.

Restaureringen

Med baggrund i tilstandsvurderingen fra 2008 gennemføres en istandsættelse af akut forfald over 3år (28,3 millioner kroner).

*Alvorlig skade i Manteltårn
vinteren 2010-11*

Restaureringen gennemføres med Naturstyrelsen som projektleder og forventes i perioden at beskæftige 13-14 håndværkere og lærlinge.

Til udførelsen forventes der, udover Naturstyrelsens faste uddannede restaureringspersonale, at blive anvendt lokal arbejdskraft, hvilket Naturstyrelsen har mange års gode erfaringer med. I udbuddet vil der blive stillet krav om lærlinge, hvorved der sikres uddannelsesmuligheder for de unge på Bornholm og den særlige kompetence fastholdes.

Nedrivning af Slotsgården

Slotsgården rummer en lille, 20 år gammel udstilling, kiosk og café på i alt 650 kvm. Placeringen af denne er som nævnt uhensigtsmæssig, da den ligger forstyrrende for centrale sigtelinier i landskabet.

Dertil kommer, at såvel bygninger som udstilling er utidsvarende, og for små til at betjene de mange besøgende tilfredsstillende. Separat ligger en mindre toiletbygning på 70 kvm, som ligeledes ikke lever op til moderne standard.

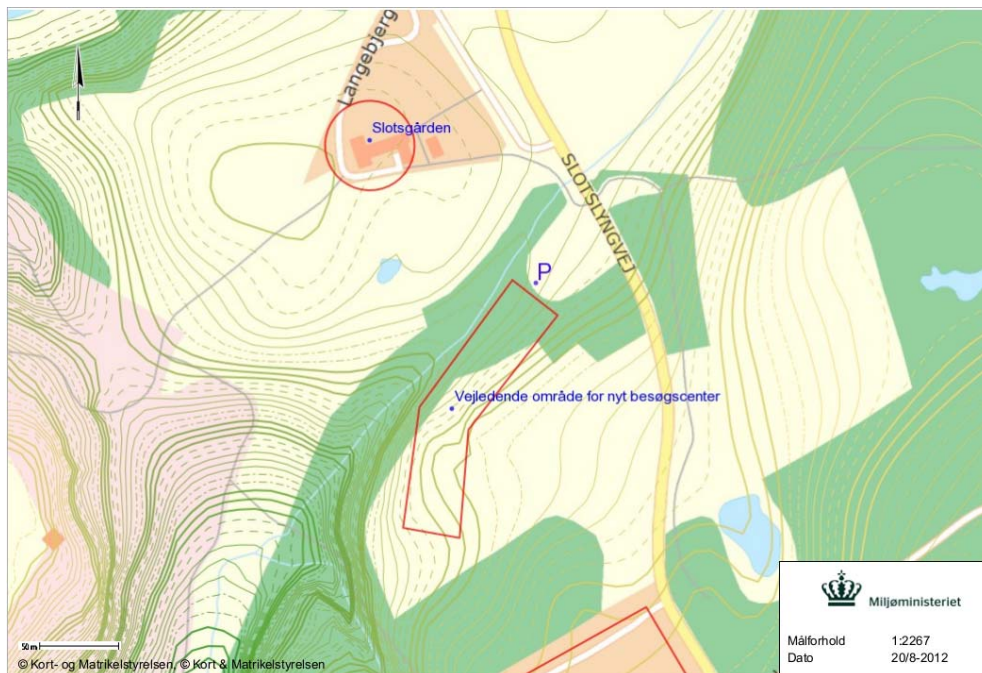
Naturstyrelsen nedriver Slotsgården som en del af projektet.

Hammershus set fra Hammersholm-Hammershøj-linien

Nyt besøgscenter

Til erstatning for Slotsgården opføres et nyt besøgscenter. Besøgscentrets placering skal understøtte den landskabelige idé om at frilægge »sletten« foran Hammershus og tænkes derfor placeret på Mølle dalens skråninger umiddelbart syd for Slotsgården. Der er tale om en lavning i landskabet, hvorfor besøgscentret vil kunne placeres her uden at rage op i landskabet og tage opmærksomhed fra ruinen, men tværtimod »forsvinde« ned i lavningen. Fra besøgscentret vil der til gengæld være fri udsigt til Hammershus i en form for »frøperspektiv«, som vil understrege Hammershus' imponerende tyngde.

Placeringen i en af Danmarks smukkeste landskaber tæt på Hammershus stiller ikke bare store krav til placeringen i landskabet, men også til anlæggets arkitektur.

Den verdensberømte danske arkitekt, Jørn Utzon tegnede sidst i 60'erne en skitse til et besøgscenter placeret i slugten til Mølledalen. Sikkerheden hvormed Jørn Utzon har placeret besøgscentret i landskabet er overbevisende. Selve centret er beskrevet i form af en række bygninger, der ”hænger” på skråningen forbundet med en gangbro fra parkeringspladsen forbi bygningerne og over til ruinen. Projektet rummer så store arkitektoniske kvaliteter, at det ikke bare vil kunne opfylde kravene til et moderne besøgscenter på den pågældende lokalitet, men tillige vil udgøre en arkitektonisk attraktion i sig selv, men - grundet placeringen i landskabet - uden på nogen måde at tage pusten fra Hammershus.

Naturstyrelsen ønsker på den baggrund at undersøge muligheden for at tage afsæt i Utzons projekt og de landskabelige og arkitektoniske kvaliteter, det rummer, og gennem en arkitektkonkurrence at udvikle tilpasse og detaljere projektet i forhold til nutidens funktionelle krav til et besøgscenter.

Det er tanken, at bevare den nuværende adgangsvej til borgen over sletten, så besøgscentret ikke skal bære den samlede trafik til og fra Hammershus, og dermed kan fastholdes i de dimensioner, som Jørn Utzon har skitseret.

Besøgscentret vil komme til at indeholde:

- Som centralt element, et rum til - ved hjælp af de nyeste formidlingsteknikker – at introducere besøgende til Hammershus.

- Faciliteter til en skoletjeneste med plads til to klasser ad gangen
- Restaurant/café med plads til 250 – 300 gæster
- Dertil kommer toiletter, trapper, elevatorer, garderober, lagerrum mm.,

Der skal gennemføres en arkivalisk og arkæologisk forundersøgelse i forbindelse med projektet. Der er skønsmæssigt afsat 3 millioner kroner til en arkæologisk forundersøgelse samt efterfølgende udgravninger.

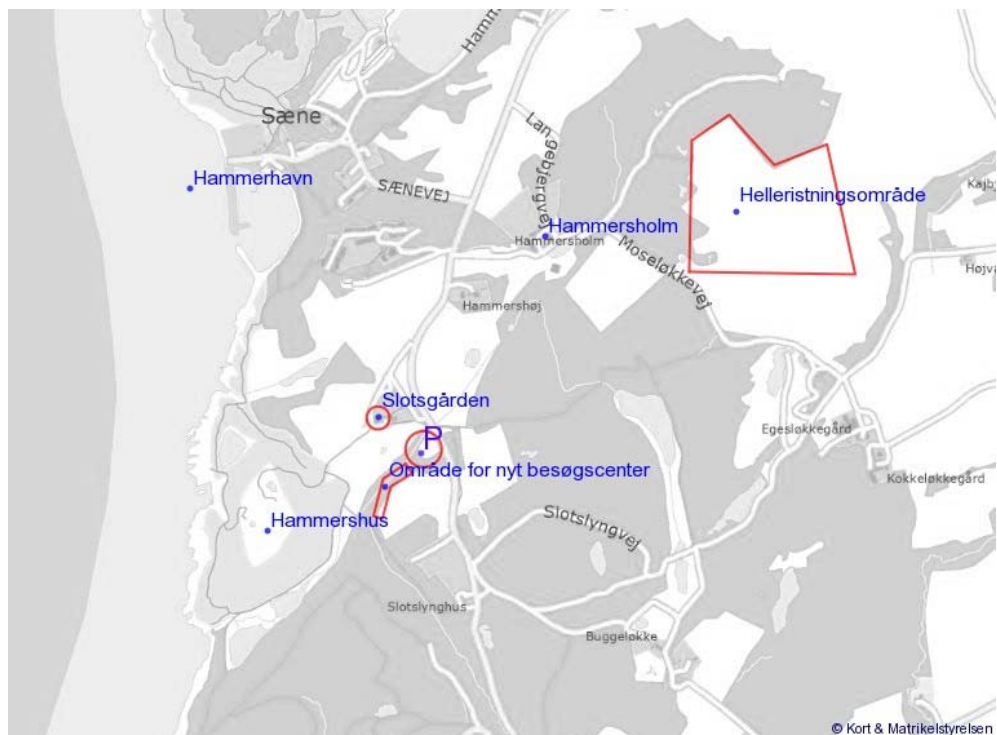
Centret tænkes opført med fokus på at skabe et energirigtigt og bæredygtigt byggeri med anvendelse af kendte teknologier. Dermed bidrager projektet til at understøtte Bornholms brand som Bright Green Island.

Sammenhæng til andre udviklingsaktiviteter i området

Kulturstyrelsen og Naturstyrelsen har i samarbejde etableret et formidlingsprojekt i det store Helleristningsområde ved Hammersholm. Projektet er en del af projektet ”Danmarks Oldtid i Landskabet”, som er muliggjort i kraft af en donation fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal. Projektet er indviet i juni måned 2012.

Under projekt ”Stedet Tæller” undersøger RealDania og Naturstyrelsen muligheden for at etablere en forbedret ankomst til Hammersholm, som ligger på kanten til Danmarks største Helleristningsområde. Projektet skal i givet fald knyttes naturligt sammen med nærværende og ovennævnte projekt.

Under Mulighedernes Land gennemfører RealDania og Bornholms Regionskommune et projekt i den nærliggende Hammerhavn. Projektet omfatter blandt andet renovering af moler, nye servicebygninger, ny belægning og formidling.

Organisatoriske forhold

Naturstyrelsen er ejer og bygherre for projektet.

Naturstyrelsen vil indgå forpagtningssaftaler vedr udstilling, restaurant og parkeringsareal.

Der nedsættes en følgegruppe med deltagelse fra bl.a. Naturstyrelsen, A.P.Møller Fonden, Bornholms Regionskommune og Kulturstyrelsen.